

توپ را بر زمین هم نیاندازیم

گفت‌وگو با رضانعلی باقری، سرگروه آموزشی قرآن متوسطه اول استان مازندران

اشاره

در «شهر نكاء» معروف به شهر نیروگاه برق در «پژوهشکده آموزش و پرورش استان مازندران»، با رضانعلی باقری، سرگروه آموزشی دینی و قرآن متوسطه اول تحصیلی اداره کل آموزش و پرورش

استان درباره این درس گفت‌وگو کردیم که حاصل این گفت‌وگو را در ادامه می‌خوانید.

باقری با ۱۵ سال سابقه خدمت در آموزش و پرورش استان، دارای مدرک کارشناسی معارف اسلامی است و اکنون نیز دانشجوی دوره کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث است. وی تجربه تدریس هم دارد و ۱۰ سالی می‌شود که در گروه آموزشی اداره کل خدمت می‌کند.

● آقای باقری، می‌دانیم که شما سرگروه آموزشی دینی و قرآن در متوسطه اول در آموزش و پرورش استان مازندران هستید. آیا درباره هدف‌های تألیف کتاب‌های آموزش قرآن این دوره اطلاعی دارید؟

○ نبض آموزش و پرورش در دست گروه‌های آموزشی است. این گروه‌ها علاوه بر برنامه‌های کلی آموزشی در ارتباط با کار خود، برنامه‌هایی هم در ارتباط با دبیران دارند که از جمله این برنامه‌ها، پاسخ‌گویی به پرسش‌های آنان است.

اکنون در متوسطه اول دو کتاب آموزشی در اختیار دانش‌آموزان قرار دارد: یکی مربوط به درس قرآن است و دیگری «پیام‌های آسمان» نام دارد که جدید است. هدف‌هایی که در تدوین کتاب آموزشی قرآن در نظر گرفته شده‌اند، عبارت‌اند از:

* دانش‌آموزان در دوره راهنمایی باید بتوانند قرآن را روان بخوانند، یعنی توانایی روان‌خوانی را کسب کنند.

* باید قادر باشند برخی کلمات قرآن را ترجمه کنند و معنای عبارات و آیات ساده قرآن را دریابند.

* لازم است در تلفظ برخی از حروف مهارت کسب کنند. از این حروف در خواندن نماز استفاده می‌شود، لذا باید آن‌ها را درست تلفظ کنند.

* باید در تمام دانش‌آموزان نسبت به قرآن انس و علاقه پدید آید که در این دوره باید تقویت شود.

* به قرآن نگاهی همراه با احترام داشته باشند.

● لطفاً هم به امتیازها و هم به نقص‌های کتاب آموزش قرآن متوسطه اول اشاره کنید.

○ از چند سال گذشته تاکنون، هر سال شاهد تغییراتی در این کتاب بوده‌ایم. سالیانی کتاب قرآن دانش‌آموزان حجم کمی داشت و آیات در کنار ترکیب‌ها، واژگان، مفاهیم و تکالیف در یک کتاب سامان یافته بودند. بعد در کتاب تغییراتی به‌وجود آمد و مصحف کامل را هم به مدارس فرستادند و دانش‌آموزان می‌باید علاوه بر کتاب مفاهیم، یک جلد قرآن را نیز به مدرسه و کلاس می‌آوردند. البته آوردن و بردن و نگهداری مصحف مشکلاتی به‌وجود آورد؛ زیرا ما مسلمانان همواره وظیفه داریم قداست قرآن کریم را حفظ کنیم.

در حال حاضر کتاب درسی دو جلدی است: در یک جلد قرآن کریم و در جلد دیگر درس‌های آموزش قرآن آمده است.

برای هر پایه دوره راهنمایی ۱۰ جزء از ۳۰ جزء قرآن را مقرر کرده‌اند. یعنی ۱۰ جزء در سال اول، ۱۰ جزء در سال دوم و ۱۰ جزء در سال سوم راهنمایی باید خوانده شود.

براساس نظرخواهی از معلمان استان معلوم شد، نظر غالب این است که حجم آیات برای هر سال تحصیلی زیاد است. پیشنهاد همکاران این است که ۱۰ جزء آخر قرآن (جزء سی‌ام قرآن کریم) برای تمام سه سال این دوره باشد، یا برای هر پایه آیات خاصی را در نظر بگیرند.

بار دیگر در این برنامه تغییرهایی پدید آوردند و دوباره آیات و مفاهیم را در یک جلد کتاب تدوین کردند. به نظر بنده این کتاب رضایت همکاران را بیشتر جلب می‌کند.

● در جلسه‌ای که با حضور نمایندگان گروه‌های قرآنی

شهر تهران برگزار شد، آرای متفاوتی درباره کتاب‌های درسی این دوره مطرح شد. جمعی پیشنهادشان این بود که اگر آیات منتخب با ترجمه همراه باشند، نتیجه بهتری به دست می‌آید. عده‌ای قرآن ده جزئی را مناسب کار نمی‌دانستند و می‌گفتند: آیاتی باید انتخاب شوند که با زندگی بچه‌ها مرتبط باشند و آنان بتوانند مفاهیم آن را در زندگی خود لمس کنند. یعنی آرای متفاوتی برای اصلاح و تغییر مطرح است. لذا می‌شود پرسید: آیا گروه قرآن دوره راهنمایی در اداره کل آموزش و پرورش استان مازندران سعی کرده است از دبیران مربوط نظرسنجی اصولی کند یا نظر گروه‌های قرآنی در شهرستان‌ها را بخواهد با این هدف که پیشنهاد تغییر می‌شود، مبتنی بر پشتوانه حاصل از تجربه‌ها و استدلال‌های اقناع‌گر باشد تا محتوای کتاب‌های بعدی به نیازها و پرسش‌های بیشتری پاسخ بگوید؟

○ ما از طریق توزیع پرسش‌نامه کار میدانی یا نظرسنجی نکرده‌ایم. اما قالب کلی نظرهای مطرح در جلساتی که با سرگروه‌ها داریم یا همایش‌هایی که برگزار می‌کنیم، همان است که شما فرمودید. نگاه اغلب همکاران ما با آن کتابی سنخیت دارد که در آن آیاتی از قرآن آمده بود و در کنارش مفاهیم آیات را نیز اضافه کرده بودند.

این پیشنهاد قابل توجه را نیز برخی مطرح کردند که آیات

را به صورت موضوعی در کتاب درسی بیاوریم. برای مثال، درس اول درباره موضوعی خاص باشد و آیه و آیات منتخب نیز مربوط به همین موضوع باشند و مفاهیم نیز از همین موضوع و آیات مرتبط استخراج شوند.

مثلاً موضوع انفاق و دیگر موضوع‌هایی که می‌تواند شخصیت دانش‌آموز را در این سن و سال شکل دهد.

در کتاب درسی موجود، دانش‌آموز آیات قرآن را جدا می‌خواند و بعد مفاهیم می‌آیند که ممکن است پس از ترجمه آیات متوجه شویم، مفاهیم آمده مربوط به این آیات نیستند.

اما اگر کلمات و مفاهیم از داخل آیاتی که در همین درس آمده‌اند، انتخاب شوند و در کنار ترجمه یا حتی تفسیر ساده‌ای از آیات ارائه شوند، خیلی خوب خواهد بود. حاصل سخن آنکه سطح رضایت همکاران از کتاب آموزش قرآن بالاست. مدت زمان آموزش هم مناسب ولی فقط حجم آیات در قسمت ده جزئی‌ها زیاد است.

مواردی را که بدان‌ها اشاره کردم، نظر اغلب همکاران است. البته این نظرها از طریق کارآماری مستقل به دست نیامده‌اند که مشخص شود چند درصد و به چه دلیل خواهان تغییرند و چه نوع تغییری را مفیدتر می‌دانند.

● آیا درباره نوع تدوین کتاب‌ها هم نظری دارید؟

○ بله! در کتاب آموزش قرآن، به شناخت و در برخی از قسمت‌ها به بحث پیام توجه شده است و نکاتی هم درباره تلفظ صحیح حروف آورده‌اند. شایسته است که با اضافه کردن نصایح یا قصه‌های قرآنی جذابیت آموزش قرآن بیشتر شود. این کار مانع تأثیر همه‌جانبه‌ای می‌شود که سعی دارند دانش‌آموزان را از قرآن دور کنند. جا دارد که نرم‌افزارهای قرآنی مناسب در کتاب معرفی شوند. همین‌جا یادآور شوم، برخی از لوح‌های فشرده ارسالی از وزارت خانه قابل استفاده نیستند، زیرا باز نمی‌شوند یا در صورت باز شدن، اشکال‌های دیگری دارند. پیشنهاد می‌کنم از سی‌دی‌های تصویری حاوی قرائت قاریان معروف، حداقل یک حلقه برای هر مدرسه تدارک شود تا معلم از آن‌ها در کلاس استفاده کند؛ زیرا بازده کارآموزی را افزایش می‌دهند. بودن آیات قرآن و مفاهیم مربوط به همان آیات در یک کتاب مؤثرتر است؛ زیرا دانش‌آموز با مطالعه مفاهیم به ترجمه و آه‌ها و ترکیب‌ها می‌پردازد که عامل عمق‌بخشی یادگیری دانش‌آموز است.

● در جلسه نقد و بررسی، تعدادی از معلمان به صورت

استثنایی می‌گفتند که در همین ساعت‌های مقرر و موظف، ضمن اینکه حدود صد در صد درس کتاب را تمام می‌کنند، به پرسش‌های دانش‌آموزان هم پاسخ می‌دهند. در کلام این معلمان استثنایی نکته‌ای بود که به نظر می‌رسد باید بدان توجه کرد. می‌گفتند همکاران باید به توصیه‌ها و رهنمودهای اول کتاب درسی که مؤلفان نوشته‌اند، دقت کنند تا تدریس با هدف‌های مقرر هماهنگ شود و به حواشی هم نپردازند. همچنین، تأکید داشتند که قبل از آغاز سال تحصیلی، جلسات تشریحی گذاشته شود تا معلمان با هدف‌های آموزشی کتاب تألیفی و چگونگی تدریس درس‌ها آشنایی پیدا کنند. به اعتقاد این افراد، اگر همکاران با عنایت به هدف‌های مورد نظر

شایسته است که با اضافه کردن نصایح یا قصه‌های قرآنی جذابیت آموزش قرآن بیشتر شود. این کار مانع تأثیر همه‌جانبه‌ای می‌شود که سعی دارند دانش‌آموزان را از قرآن دور کنند

**اگر نظارت در خانه
نباشد یا کم باشد، به
افت یادگیری می انجامد.
وقت کلاس هم اقتضا
نمی کند که معلم از
تمام دانش آموزان بخواهد
که آیاتی را بخوانند**

دست یابند و در دوره دبیرستان هم توپ را به زمین دوره راهنمایی پرتاب می کنند. غرض کشاندن بحث به این سمت و سو نیست ولی باید توجه داشت که در نظام آموزشی ما، حتی به ادبیات فارسی توجه کافی نمی شود. زیرا می بینیم که دانش آموزان ما نمی توانند متن فارسی را روان بخوانند و در خواندن مشکل دارند.

مؤلفان تدریس کنند، نه وقت کم می آورند و نه از درس چیز چشمگیری باقی خواهد ماند.

با عنایت به این مهم، آیا برای معلم های این دوره در استان مازندران کلاس ها یا جلسات توجیهی برگزار می شود؟
○ قبل از پاسخ به پرسش شما، به این نکته اشاره کنم که وقتی به نبود وقت لازم برای تدریس اشاره می شود، نمی خواهیم بگوییم کل درس های کتاب به وقت بیشتری نیاز دارند، بلکه می خواهیم بگوییم هنگام تدریس برخی از درس ها، دانش آموز دوست دارد در بحث شرکت کند، به چنین درس هایی، باید وقت بیشتری اختصاص داد.

● شاید یک دلیل این باشد که در فارسی مکتوب،

علائم حرکت و اعراب نداریم.

○ این نکته در جای خود درست است اما در همه ما این احساس هست که دانش آموز باید متن فارسی را روان بخواند؛ زیرا زبان مادری اش است. خب دانش آموز همین مشکل را با خود به درس های دیگر مثل عربی و قرآن کریم منتقل می کند. در اینجا باید به نقش خانواده دانش آموزان نیز اشاره کرد. گاهی تأکید بر تمرین و تکرار در خانه که از طرف مدرسه به دانش آموزان می شود، نظارت خانواده را می طلبد تا بچه ها تکلیف خود را به خوبی انجام دهند. اگر نظارت در خانه نباشد یا کم باشد، به افت یادگیری می انجامد. وقت کلاس هم اقتضا نمی کند که معلم از تمام دانش آموزان بخواهد که آیاتی را بخوانند. در هر حال تمرین و تکرار در کلاس و خانه می تواند به دانش آموزان در درست و روان خواندن قرآن کمک کند.

بر اساس مشاهدات ما دانش آموزانی که تحت اشرف خانواده در خانه تکلیف خود را درست انجام می دهند و والدینشان در فرم هایی که به آن ها داده می شود مشخص می کنند که فرزندشان قرآن را تا چه حد تمرین کرده است، در درست و روان خوانی قرآن پیشرفت دارند. حتی برخی نیز می توانند آیات را به روش ترتیل قرائت کنند. لذا باید روابط مدرسه و خانواده هر چه بیشتر تقویت و نزدیک شود.

به نظرم اگر سی دی هایی که همراه کتاب به دانش آموزان داده می شوند، بدون اشکال باشند و از آن ها به صورت مناسب بهره بگیرند و در کلاس نیز از سی دی های قاریان بزرگ استفاده شود، حتماً آموزش قرآن تقویت می شود.

● فصل نامه «رشد آموزش قرآن» به عنوان یک مجله

کمک آموزشی دوره توسط تهیه و تدارک می شود. شما به عنوان سرگروه درس قرآن و دینی لطفاً نظر خود را درباره این مجله هم بفرمایید.

○ رشد آموزش قرآن را مرتب دریافت نمی کنم. اگر ممکن است، حداقل صفحه هایی از مجله رشد آموزش قرآن را به مطالب کمک آموزشی دوره متوسطه اول اختصاص دهند.

● موفق باشید.

● در حقیقت بر این نکته انگشت می گذارید که مجموع

ساعات کنونی تدریس وقتی مناسب است که فقط معلم حرف بزند و به اصطلاح در کلاس «متکلم وحده» باشد. اگر دانش آموزان هم بخواهند اظهار نظر کنند یا پرسش هایی را با معلم در میان بگذارند و معلم هم به پرسش ها پاسخ بدهد، ساعات موظف کافی نیست.

○ درست است، با عنایت به محتوای درس و اینکه هدف فعال کردن دانش آموزان در کلاس است، ساعات تدریس باید افزایش یابد.

بازگردم به سؤال شما. در کل استان مازندران، کلاس های ضمن خدمت قبل از شروع سال تحصیلی و در خلال سال تحصیلی برگزار می شوند. من این کلاس ها را ابتدا در تابستان امسال تشکیل دادم و پس از مدتی که از سال تحصیلی گذشت، کلاس توجیهی دیگری هم برای استفاده از نظرات همکاران دایر شد. غیر از این کلاس ها، برای سرگروه های شهرستان ها و مناطق استان هم جلساتی برگزار کردیم و درباره کتابها بحث شد. از طریق وبگاه گروه های آموزشی مازندران (mazangam.ir) هم اطلاعات لازم را در اختیار همکاران قرار می دهیم. لذا تمام مواردی را که در دوره های مدرسی به ما گفته اند، به صورت دقیق و شفاف و کامل برای همکاران تشریح کرده ایم تا مشکلات احتمالی هنگام تدریس رفع شوند. به هر حال برای عمق بخشیدن و تفهیم بهتر برخی از درس ها، ساعات تدریس باید افزایش یابد.

● یکی از هدف های اساسی و مهم در آموزش قرآن که

از دوره ابتدایی شروع می شود، این است که دانش آموزان بتوانند قرآن را به درستی بخوانند و آیات را روان قرائت کنند. متأسفانه اکنون همه در ضعف نتایج حاصل هم داستان اند. این ضعف مربوط به دوره خاصی نیست و از ابتدایی تا پایان دوره دبیرستان وجود دارد. این مشکل ناشی از چیست؟

○ متأسفانه گاهی سلسله مراتب کار رعایت نمی شود. در دوره راهنمایی، توپ را به زمین دوره ابتدایی می اندازند و می گویند دانش آموزان در این دوره نتوانستند به حد لازم به درست خوانی